

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Archiv obce Vysoká Libyně

1923–1941

Inventář

EL NAD č.: 176

AP č.: 361

Mgr. Zuzana Ferenčíková, Mgr. Jitka Flanderková

Plasy 2019

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Přílohy:	
Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	8
Příloha č. 2: Počet obyvatel a domů v obci a seznam doložených starostů	9
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archiválií

Původcem archiválií archivního fondu Archiv obce Vysoká Libyně zpřístupňovaných tímto inventářem je Obecní úřad ve Vysoké Libyni/Gemeindeamt in Hochlibin/Bürgermeisteramt in Hochlibin, fungující v letech 1850–1945.

Vysoká Libyně (něm. Hochlibin, lid. Libin) leží 8 km jihovýchodně od Jesenice na katastrálním území téhož jména v nadmořské výšce 558 m. Název vsi vznikl odvozením příponou -yně z osobního jména *Lib* nebo *Liba*.

První písemná zmínka o Vysoké Libyni pochází z roku 1337, kdy byla majetkem pánů z Gutštejna. Kolem poloviny 14. století je zde připomínán farní kostel. V roce 1509 Jetřich z Gutštejna ves prodal Jindřichu Krakovskému z Kolovrat. Za držení Kolovratů se Vysoká Libyně stala součástí stejnojmenného statku, který byl četnými přechody vojsk během třicetileté války zcela zpusťován.

Od poloviny 17. století se na panství začalo ve větší míře usazovat německé obyvatelstvo a také Židé. V roce 1700 se novými majiteli Vysoké Libyně stali Příchovští, kteří ji drželi pouze do roku 1731, kdy byla odkoupena Friedrichem Olivierem Wallisem. Wallisové pak statek vlastnili až do konce 19. století. K roku 1845 čítala ves 409 německy mluvících obyvatel v 68 domech. Při farnosti sv. Blažeje je uváděna škola, v pramenech poprvé připomínaná roku 1760.

Zrušením poddanství v roce 1848 zanikla dosavadní patrimoniální správa, která pokračovala ve své úřední činnosti do roku 1850. Nejnižším správním článkem se staly samosprávné místní obce, a to na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170/1849 ř. z. ze dne 17. března 1849, které vycházelo hlavně z josefínských katastrálních obcí s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V novém územněsprávním členění připadla místní obec Vysoká Libyně do soudního okresu Jesenice a politického okresu Podbořany. Na jejím katastru je ještě uváděn Zelený důl (Grünthal) a od roku 1880 i Prokopský mlýn (Prokopimühle). Prvoinstančním úřadem politické správy s všeobecnou působností bylo Okresní hejtmanství v Podbořanech (v letech 1850–1855 označované také jako podkrajský úřad). Pouze v letech 1855–1868 náležela do správního obvodu smíšeného Okresního úřadu v Jesenici.

Stejně jako podle tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení (č. 170/1849 ř. z.), tak i podle obecního zřízení a řádu volebního pro Čechy (č. 7/1864 z. z.) byly v obci ustaveny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Nejstarší doložený starosta obce je rolník Josef Maner, uvedený v práci Wenzela Rotta „Der politische Bezirk Podersam“, vydané v roce 1902. Z dochované pamětní knihy německé obecní školy jsou pak známa další jména představitelů obce. V letech 1909–1912 vykonával funkci starosty Josef Kaderschafka (čp. 67), v březnu roku 1912 byl představeným zvolen Franz Kaderschafka, prvním radním Anton Wollrab a druhým radním Josef Geier.

V roce 1919 bylo ve Vysoké Libyni zvoleno na základě novelizovaných ustanovení o volebním řádu a obecním zřízení (zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb.) obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními.

V meziválečných letech se zvýšil počet českého obyvatelstva¹ a už v obecních volbách v roce 1923 byla podána kandidátka „České volební skupiny“, která získala v libyňském zastupitelstvu dva mandáty z celkových dvanácti. Nejsilnější zastoupení v obecních orgánech tehdy měly německé strany Bund der Landwirte (Svaz zemědělců) a Deutsche Nationalpartei (Německá nacionální strana). Starostou byl zvolen Karl Kaderschafka. Po obecních volbách v roce 1928 se počet Čechů v zastupitelstvu zvýšil na tři a v roce 1932 na čtyři. Mezi českými členy je uveden i majitel libyňského velkostatku Jaroslav Koula. Funkci starosty obce vykonával v obou volebních obdobích Karl Kaderschafka.

Pamětní kniha obce byla založena v srpnu roku 1923. Byla ustavena letopisecká komise, v níž působil i zástupce české menšiny Jan Lehečka. Kronikářem se stal Karl Jansky, kterého na sklonku roku 1937 nahradil učitel zdejší německé školy Roland Schreyer. O rok později byl vedením kroniky pověřen německý řídicí učitel Karl Ploner. V pamětní knize je v popisu jednotlivých domů zmiňována i jedna obecní budova, chudobinec čp. 25.

Po záboru části československého pohraničí v roce 1938 se stala Vysoká Libyně součástí Říšské župy Sudety. Patřila do obvodu vládního prezidenta v Chebu se sídlem v Karlových Varech a náležela do působnosti landráta v Podbořanech. Nařízením ze dne 10. listopadu 1938 s platností od 20. listopadu 1938 bylo na sudetoněmeckém území zavedeno německé obecní zřízení (Deutsche Gemeindeordnung z 30. ledna 1935), které omezilo dosavadní pravomoci obecních orgánů a učinilo je závislými na rozhodnutí stranických a státních úřadů. Dosavadního starostu Franze Kaderschafku nahradil ve funkci Franz Schmied, za jehož působení byla dle záznamů v obecní kronice dokončena elektrifikace obce, zahájená v roce 1938.

Činnost německého obecního úřadu byla ukončena v květnu 1945 na základě vládního nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů, ustavením místní správní komise v čele s Janem Lehečkou.

II. Vývoj původce archiválií

Z dochovaných archiválií fondu není evidentní, kde a jakým způsobem byly ukládány.

Písemnosti Obecního úřadu ve Vysoké Libyni z let 1939–1941 byly do Okresního archivu v Plasích převzaty dne 7. srpna 1954 z Místního národního výboru ve Vysoké Libyni. V knize přírůstků o tom byl v roce 1996 učiněn dodatečný zápis pod číslem 1039.

Při výběru archiválií ve skartačním řízení na Obecním úřadě ve Vysoké Libyni dne 20. listopadu 2017 (č. j. SOAP/060-417/2017) byla do Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích předána pamětní kniha obce z let 1923–1940 (př. č. 67/2017).

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Pořádání a inventarizace proběhly na základě vyhlášky č. 645/2004 Sb., Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010 (č. j. SOAP/006-0767/2010) včetně dodatku platného od 15. července 2014 (č. j. SOAP/006-1300/2014) a Metodického pokynu archivní správy č. 1/2017 k archivnímu zpracování fondu typu „Archiv obce“ (č. j. MV-35224-1/AS-2017). Přihlédnuto bylo rovněž

¹ V roce 1920 zde byla zřízena česká menšinová škola, pro kterou byla přes značný odpor německého obyvatelstva v budově zdejší německé školy uvolněna jedna třída. Česká škola byla nakonec otevřena až za asistence četnictva a okresního úředníka. Posílení české menšiny přinesl i prodej zdejšího velkostatku Jaroslavu Koulovi z Pacova u Pelhřimova. Několik usedlostí patřících k velkostatku bylo rovněž odkoupeno českými rolníky. Také zdejší poštovní úřad byl později obsazován českými zaměstnanci.

k Metodickému návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, kterým se vydávají nová základní pravidla pro zpracování archiválií.

Fond v roce 1956 hrubě uspořádal Jaroslav Vavřík. Během generální inventarizace 2012–2013 došlo ke změně ve skladbě a počtu evidenčních jednotek, zpřesnění časového rozsahu a metráže. Při současné inventarizaci byla oproti původnímu stavu provedena změna celkové metráže na 0,11 bm a časového rozmezí na 1923–1941.

Vzhledem k torzovitému dochování fondu bylo použito umělé pořádací schéma, uvedené v příloze č. 1 Metodického pokynu archivní správy č. 1/2017 k archivnímu zpracování fondu typu „Archiv obce“ (č. j. MV-35224-1/AS-2017). Fond byl rozdělen na I. Úřední knihy a II. Spisy.

Jazykem archiválií je němčina. V době zpracování fondu se písemnosti až na drobná poškození prachem nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archivní fond AO Vysoká Libyně poskytuje jen minimum informací o činnosti obecních orgánů. Pamětní kniha (inv. č. 1) obsahuje výsledky obecních voleb v letech 1923, 1928 a 1932. Dále se věnuje starší historii obce, školy, přírodním podmínkám, místním lidovým zvykům a událostem první světové války. Karl Jansky do ní zaznamenal i popis jednotlivých usedlostí. Kronika je doplněna kolorovanými kresbami Anny Lang a dobovými fotografiemi.

Knihy evidence výběru daní zachycuje obyvatele, resp. plátce daní, v jednotlivých číslech popisných, včetně údajů o jejich rodinném stavu a počtu vyživovaných dětí. U několika jmen je poznamenáno úmrtí ve vojenské službě za druhé světové války.

Řadu informací k vývoji místní české menšiny lze získat z kroniky české obecní školy ve Vysoké Libyni, uložené ve fondu Základní devítiletá škola Vysoká Libyně, EL NAD 742.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Vysoká Libyně 1923–1941 uspořádala a inventář sepsala v dubnu 2018 Mgr. Zuzana Ferenčíková. Čistopis archivní pomůcky zpracovala v lednu 2019 Mgr. Jitka Flanderková ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 14. 1. 2019

Mgr. Jitka Flanderková

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Prameny

a) Archivní prameny

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond *Obecná škola (německá), Vysoká Libyně, K 1* – Školní kronika 1909–1922, K 2 – Školní kronika 1922–1944.

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond *Základní devítiletá škola Vysoká Libyně, K 65* – Školní kronika 1920–1938.

b) Tištěné prameny

Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland. Haida, 1939.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1872.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1886.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1893.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1907.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1913.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854

II. Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích : od počátku státu po současnost.* Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

NOVÁKOVÁ, Božena a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla N–Ž.* Praha : Academia, 1991.

PALACKÝ, František. *Podrobný popis Království českého.* Praha, 1848.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. IV. díl – S–Ž.* Praha : Česká akademie věd a umění, 1957.

RANWIG, Ingeborg. *Heimatkreis Podersam – Jechnitz in Bildern*. Nürnberg : Helmut Preußler Verlag, [2006].

ROTT, Wenzel. *Der politische Bezirk Podersam (Gerichtsbezirke Podersam und Jechnitz). Eine Heimatskunde für Schule und Haus*. Podersam : Verlag des Bezirkslehrervereines Podersam, 1902.

SCHOTTOVÁ, Anna. *Kronika obce Vysoké Libyně 1923–1994 (volný překlad německé kroniky do češtiny a doplnění událostí po roce 1945)* [tiskem nepublikovaná práce]. Vysoká Libyně, [1995].

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt von Johann Gottfried Sommer, Ehrenmitglied der Gesellschaft des vaterländischen Museums. Dreizehnter Band. Rakonitzer Kreis*. Prag, 1845.

TREPEŠ, Matěj – MATUŠKOVÁ, Martina. *Farní úřad Vysoká Libyně 1733–1948 : inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 169]. Státní okresní archiv Plzeň-sever sídlem v Plasích, 2008.

VRBATA, Jaroslav. *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. Sborník archivních prací*, 1962, roč. 7, č. 2, s. 45–87.

Příloha č. 1

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
bm	běžný metr
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
evid. jedn. č.	evidenční jednotka číslo
inv. č.	inventární číslo
K	kniha
kar	karton
lid.	lidově
něm.	německy
př. č.	přirůstkové číslo
ř. z.	říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů a nařízení
SOkA	Státní okresní archiv
ukn	úřední kniha
z. z.	zákoník zemský

Příloha č. 2

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1854	409	neuveden
1869	450	71
1880	416	69
1890	373	72
1900	371	76
1910	347 (315 Němců a 22 Čechů)	74
1921	378 (272 Němců a 92 Čechů)	72
1930	349 (219 Němců a 125 Čechů)	72

Seznam doložených starostů

Josef Maner	kolem r. 1902
Johann Kaderschafka	1909–1912 (?)
Franz Kaderschafka	doložen 1912
Josef Benesch	1919–1923 (?)
Karl Kaderschafka	1923–1938 (?)
Franz Schmied	1938 (?)–1945 (?)

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Úřední knihy

1	Pamětní kniha	1923–1940	ukn 1
2	Kniha evidence výběru daní	1939–1941	ukn 2

II. Spisy

3	Zápis o výsledku revize projektu novostavby okresní silnice Bílov – Vysoká Libyně	1935	kar 1
---	--	------	-------

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Vysoká Libyně
Značka archivního fondu:	AO Vysoká Libyně
Časové rozmezí:	1923–1941
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	3
Rozsah v bm:	0,11
Stav ke dni:	14. 1. 2019
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Zuzana Ferenčíková
Zpracovatelé archivní pomůcky:	Mgr. Zuzana Ferenčíková, Mgr. Jitka Flanderková
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Mgr. Martina Matušková

dne 14. 1. 2019 – č. j. SOAP/60-15/2019